

ZEE WOORDEN

Een speurtocht naar de naamsverklaring van zandbanken, geulen en andere 'zee-begrippen'

Hebt u zich wel eens afgevraagd waarom de zandbank 'Trapegeer' zo heet, of hoe de 'Kabeljauw' aan zijn naam gekomen is? Of bent u veeleer benieuwd naar de persoon achter de 'Thorntonbank' of naar de ontstaansgeschiedenis van de maritieme term 'kraaiennest'? Geen nood, wij zochten de betekenis van de meest intrigerende zeewoorden voor u op en presenteren hieruit per editie van De Grote Rede twee termen: telkens één naam van een zandbank of geul op zee, en één niet-toponym. Met de hulp van een expertenteam waagt De Grote Rede zich nu ook op het gladde ijs van de historische en etymologische woordverklaring en laat u meegenieten van de 'best professional judgement' van deze zeewoordenaars.

VLAKTE VAN DE RAAN

De naam *Vlakte van de Raan* is vooral bekend als de ondiepte in de Scheldemonding, waarop ontwikkelaars in 2001 hun oog lieten vallen voor de bouw van een windmolenpark. Tot een rijke oude dame naar de Raad van State trok om met succes de opschorting te eisen, van dit - in haar ogen - horizonvervuilend project...

Een driehoekig bankengebied

De zandbank *Vlakte van de Raan* is eigenlijk een aaneengesloten bankengebied in diepte variërend van + 0,1 m (de droogvallende hoogte, genaamd *Rassen*) tot 8 m onder GLLWS, het nulniveau van de zeekaarten. Grosso modo is dit vrij uitgestrekt driehoekig gebied begrensd door een aantal geulen: aan de oostzijde de vaargeul van *Oostgat*, *Sardijngeul* en *Galgeput* (tegenaan de kust van Vlissingen-Westkapelle), aan de noordzijde *Westpit* en *Steendiep* en ten zuiden *Wielingen* en *Scheur*.

De driehoekige vorm heeft het gebied te danken aan zijn ligging in het deltavormige mondingsgebied. Het rijkelijk voorhanden zijnde zand en slib is hier in de loop van de tijd door vloed- en ebstromen zo gemodelleerd. Bij vloed stroomt het opkomende water immers in oostelijke richting naar de Scheldemonding, en splitst zich ter hoogte van de zuidwestpunt van de *Vlakte van de Raan* in tweeën. Vanuit dit punt ter hoogte van de *Wandelaarbank*, dringt één tak van de vloedstroom onder dit bankengebied door en legt het zodoende een west-oost oriëntatie op. Een andere tak vloeit naar het noordoosten, zodat sedimenten aan de noordzijde van het gebied meteen ook een noordoostelijke richting meekrijgen. Bij eb doet zich het omgekeerde fenomeen voor: de uitstroom van de Westerschelde en ebstroom ten noorden houden de driehoekige vorm in stand.

Op dit bankengebied vermelden de huidi-

■ De zandbank *Vlakte van de Raan* is eigenlijk een aaneengesloten bankengebied in diepte variërend van + 0,1 m (de droogvallende hoogte, genaamd *Rassen*) tot 8 m onder GLLWS, het nulniveau van de zeekaarten. Grosso modo is dit vrij uitgestrekt driehoekig gebied begrensd door een aantal geulen: aan de oostzijde de vaargeul van *Oostgat*, *Sardijngeul* en *Galgeput* (tegenaan de kust van Vlissingen-Westkapelle), aan de noordzijde *Westpit* en *Steendiep* en ten zuiden *Wielingen* en *Scheur*

ge zeekaarten overigens nog meer plaatsen bij naam: *Sierra Ventana* en *Droogte van Schooneveld* (vroeger *Bank van Lisseweghe*) ten westen, *Deurloo*, *Vlakte van de Raan*, *Raan* en *Walvisstaart* in het midden, *Kaloo*, *Botkil* en *Rassen* in het noorden, *Bol van Knokke* met *Carolusbankje*, *Spleet* en *Sluissche Hompels* in het zuiden en *Nolleplaat*, *Elleboog*, *Bankje van Zoutelande* in het oosten. Het bankje *Sierra Ventana* is eigenlijk een westelijke aanwas, die, mede

door het storten van de baggerspecie uit het *Scheur*, verbonden is geraakt met het bankengebied in kwestie. De meeste van de andere namen, zoals *Droogte van Schooneveld*, *Raan*, *Walvisstaart*, *Kaloo*, *Botkil*, *Rassen*, *Bol van Knokke*, *Sluissche Hompels*, *Nolleplaat*, *Elleboog* en *Bankje van Zoutelande*, verwijzen naar nog "drogere" plaatsen in dit globaal ondiep gebied. Enkel *Deurloo* en *Spleet* verwijzen naar geulen, gelegen in het oostelijk deel van de *Vlakte van de Raan*.

Het gebied door de eeuwen heen

De naamgeving *Raan* in zijn diverse vormen gaat reeds terug op zeekaarten uit de vroege 17de eeuw. Zowel op de kaarten van Claes Jansz Visscher (1611-1621) als die van Willem en Joan Blaeu (1635) staat de *Raem* vermeld. En vanaf 1636 (Henricus Hondius) maken nagenoeg alle zeventiende-eeuwse zeekaarten gewag van een *Drooge Raan* (oostelijk) én een *Raan* (westelijk). De 'Zeefakkel' van Johannes van Keulen (1681-1684) vermeldt tevens dat *Rassen*, die van de *Drooge Raan* gescheiden is door de *Deurloy*, 3-4 voet of ca. 1 meter boven laagwater uitsteekt en "aen de noordkant droog en steyl/ dat ze gants niet om aen te looden is...".

Pas veel later, namelijk in 1878 op een Hollandse detailkaart, vindt men ook de benaming *Vlakte van de Raan* en wel ten noordwesten van de *Raan*. De *Vlakte van de Raan* is sinds 1800 min of meer stabiel gebleven. Dat vertellen ons de zeekaarten van de Franse hydrograaf Beautemps-Beaupré (1799-1811). Een uitzondering moet echter worden gemaakt voor de zuidrand (en voor de vaarwaters *Scheur* en *Wielingen*), waar er zeer ingrijpende morfologische wijzigingen zijn opgetreden. Nog oudere gegevens, bv. uit de Zeefakkel, tonen dat de *Raan* of *natte Raan* toentertijd 16 voet of ca. 5 meter diep was, wat niet wezenlijk verschilt van de huidige diepteligging. Tegenwoordig toont het gebied van de *Raan* met de *Walvisstaart* op de zee-kaarten diepten van 4 m t.o.v. GLLWS; voor de *Vlakte van de Raan* (en ook op de *Droogte van Schooneveld*) kan men diepten van ca. 5 m t.o.v. GLLWS terugvinden.

Vanwaar de naam 'raan'?

Het woord *raan* is volgens de grote Van Dale een volksnaam voor de kluut *Recurvirostra avocetta*, een zwart-wit gekleurde steltloper met lange, opgewipte snavel. De etymologische oorsprong van het woord *raan* is evenwel onbekend. Van Dale steunt voor haar gegeven verklaring op het Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT), waaruit blijkt dat deze berust op slechts één enkele vind-

■ Het woord *raan* zou volgens de grote Van Dale een volksnaam voor de kluut zijn. Hoewel behoorlijk speculatief, lijkt de verklaring als zou de *Vlakte van de Raan* zo genoemd zijn naar het veelvuldig voorkomen van deze zwart-witte vogel, nog zo gek niet. Kluten verkiezen als leefomgeving immers open zandige terreinen met ondiepwaterzones, waar ze naar hartelust insecten en kleine kreeftjes kunnen zoeken. Best mogelijk dat het mondingsgebied van de Schelde, ten tijde van het eerste verschijnen van de naam *Raan*, heel goed aan die voorwaarden beantwoordde...

plaats van het woord, nl. in een boek over dieren van de Hollandse bioloog L. Burgersdijk (†1828, Alphen aan de Rijn). *Raan* is in geen enkel regionaal of dialectwoordenboek terug te vinden, wat natuurlijk vraagtekens plaatst bij de veronderstelling dat het woord gebruikelijk zou zijn geweest in de taal van de vermoedelijke naamgevers aan het bewuste zandbankencomplex: Vlaamse of Zeeuwse vissers.

Toch valt de mogelijkheid dat de kluut het motief voor de naamgeving heeft geleverd, niet geheel uit te sluiten. In de eerste plaats is de *Vlakte van de Raan* inderdaad een rust- en foerageerplaats voor heel wat vogels, zowel tijdens de trekperiodes als in de zomer- en winterperiode. Dat werd trouwens destijds door natuurverenigingen als argument ingebracht tegen het geplande windmolenpark. In de tweede plaats is de kluut bij ons een inheemse (trek)vogel, die na zijn overwintering in zuidere oorden in kolonies komt broeden aan onze kusten. Daarbij verkiest de kluut weinig begroeide zandige terreinen, met voldoende ondiep, rustig water in de buurt. Zijn voedsel, bestaande uit insecten en kleine kreeftjes, vangt hij in dit ondiep water, waarbij zijn snavel zich maaiend door de modder beweegt. Het valt dus niet uit te sluiten dat kluten uit noordelijker gebieden op de *Vlakte van de Raan* een rustpunt inbouwden op hun weg naar het zuiden, en evenmin dat de vogels tijdens het broedseizoen hun voedsel kwamen zoeken in die ondiepe wateren. Maar nogmaals, aangezien geen enkel Vlaams of Nederlands dialectwoordenboek melding maakt van het woord, blijft die verklaring behoorlijk speculatief.

STRAND

Stranden zijn relatief smalle, meestal langgestrekte stroken die de grens vormen tussen een wateroppervlak (bv. de zee) en het land en die ingevolge wisselingen van het waterpeil afwisselend boven en onder water liggen. Ze worden zijdelings begrensd door een hoogwater- en een laagwaterlijn en hellen in de richting van deze laatste af. Zo kent men zeestranden, rivierstranden en meerstranden (De Moor, 2006).

Strand kwam in de tegenwoordige betekenis 'zandvlakte aan de zeekust' al voor in het Middelnederlands, onder de gedaanten *strant* en *strande*. Daarnaast was ook de vorm *strange* gebruikelijk, zoals vandaag nog in de kustdialecten van West-Vlaanderen en Zeeland. Al deze vormen waren mannelijk, niet onzijdig zoals nu. Men sprak dus van 'de strand', 'de strande' of 'de strange'. De overgang naar het onzijdige woordgeslacht in jongere tijd zou gebeurd zijn onder invloed van het woord *zand*, dat al vanouds een *het*-woord is. Zowel het Nederlandse *strand* als het dialectische *strange*, waaruit zich ook een variant

strank(e) ontwikkelde (vergelijk *lank* naast *lang*, *dink* naast *ding*, *gank* naast *gang*, enz.), zouden in hun verre voorgeschiedenis teruggaan op een Indo-europese wortel **ster*, met als basisbetekenis 'strak zijn, stijf zijn'. Die wortel staat aan de oorsprong van een wijdvertakte woordfamilie, die in de Germaanse talen vele vormen opleverde met een ruime waaier van betekenissen. Eén ontwikkeling bracht zelfstandige naamwoorden voort op '-nd', waaronder Nederlands en Duits *strand*, en Oudengels en Oudnoors *strond*, die zich wellicht vanuit een primaire betekenis 'het strakke, het zich uitstreckende', meer concreet: 'strook', toespitsten op de zandstrook langs een zeekust. In het huidige Engels, waar het woord eveneens *strand* luidt, is de betekenis verschoven naar 'oever'. Een andere aftakking uit de oude werkwoordelijke wortel leidde tot vormen op '-ng', zoals het dialectische *strange*, maar ook Nederlands *streng*, Vlaams en Engels *string* alsook Duits *strang* in de betekenis 'ineengestregelde draden', en vandaar 'touw'.

Andere Nederlandse nazaten uit de oude wortel **ster* zijn de werkwoorden *strekken* en *staren*, en de bijvoeglijke naamwoorden *strak*, *star*, *streng* (verwant met Engels *strong*), *sterk*, *struis* en *stroef*.

Bronnen

- De Moor G. 2006. Strandgids. Het Vlaamse strand, geomorfologie en dynamiek. VLIZ, Oostende; 155p.
- Van Cauwenberghe C. 1966. Hydrografische analyse van de Scheldemonding ten oosten van de meridiaan 3°05' tot Vlissingen. Het Ingenieursblad. Jaargang 35. Nr 17 van 01/09/1966.

■ *Strand* kwam in de tegenwoordige betekenis 'zandvlakte aan de zeekust' al voor in het Middelnederlands, onder de gedaanten *strant* en *strande*. Daarnaast was ook de vorm *strange* gebruikelijk, zoals vandaag nog in de kustdialecten van West-Vlaanderen en Zeeland. Zowel het Nederlandse *strand* als het dialectische *strange*, zouden in hun verre voorgeschiedenis teruggaan op een Indo-europese wortel **ster*, met als basisbetekenis 'strak zijn, stijf zijn'. Eén ontwikkeling bracht zelfstandige naamwoorden voort op -nd, waaronder Nederlands en Duits *strand*, en Oudengels en Oudnoors *strond*, die zich wellicht vanuit een primaire betekenis 'het strakke, het zich uitstreckende', meer concreet: 'strook', toespitsten op de zandstrook langs een zeekust

MD